

ULUSLARARASI BAKOLARYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

EYLEME GEÇEBİLEN VE GEÇEMEYEN KADINLARIN ZAMANI: *BAZEN BAHAR*

Kelime Sayısı: 3991

Kategori: 1

Araştırma Konusu: Melisa Kesmez’in *Bazen Bahar* adlı yapıtı içerisinde yer alan “Beyaz Kelebekler”, “Bir Bahçeyi Beklemek”, “Telefon Kulübesi”, “Yarım Kalan” ve “Kurtarma Gemisi” öykülerinde farklı kadın karakterlerin kurgulanmasında yazınsal araçların işlevinin incelenmesi.

Mayıs 2025

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ	3
II. TOPLUMSAL KALIPLARA KARŞI EYLEME GEÇEN KADIN	5
III. TOPLUMSAL KALIPLARA KARŞI EYLEME GEÇEMEYEN KADIN.....	10
IV. SONUÇ.....	16
KAYNAKÇA.....	18

I. GİRİŞ

Birçok toplumda yerleşmiş çeşitli cinsiyet rolleri bulunmaktadır. Birey; içerisine doğduğu toplumun belirlediği bu rolleri zamanla içselleştirmekte, kabul etmekte ve sergilemektedir. Değişen toplum düzenlerinde, kadın ve toplum ilişkisi çeşitli disiplinlerle incelenmiş ve bu konuyla ilgili birden fazla sonuca ulaşılmıştır. Kadın; toplum içinde davranışlarına, sözlerine, giyimine, düşüncelerine belirli kalıplar doğrultusunda dikkat etmelidir. Toplumun belirlediği bu kalıplar kültür, tarih ve coğrafya fark etmeksizin; kadının rol, davranışlarını ve özgürlüğünü sınırlamaktadır. Bu sınırlamalar kadının hem aile içindeki hem de toplumdaki yerini belirlemektedir. Aynı zamanda “kadının toplumdaki rolü ve değeri, aile kurumu ile ilişkilendirilmekte ve bu birlikteliğin temel taşı olarak kabul edilmektedir.” (Avcı, M. & Gira, S., 2023) Bu yüzden de toplumun kadın-erkek birlikteliği için kadınlara yönelttiği sorumluluklar, erkeklere oranla daha fazladır. Kadın, genellikle aile içi işlerden ve evin düzeninden sorumluyken; erkek, ev dışı yemek ve para getirmek gibi sorumluluklara sahiptir. Bu da kadının toplumda pasif, eyleyemeyen bir role bürünmesine neden olur. Fakat zaman zaman bu pasif rolü kabul etmeyen, kendi hayatları üzerinde söz sahibi olmak isteyen kadınlar da toplumda kendine yer açma çabası içine girmektedir.

Kadının toplumdaki yeri, feminist kuramlar aracılığıyla incelendiğinde; cinsiyet rolleri ve toplumun kadınarettiği normları değiştirmeye yönelik bir çaba ortaya çıkmaktadır. Edebiyat kuramcısı Moran (1972), *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* adlı çalışmasında kadın veya erkekten beklenen davranış kalıplarının toplumun beklentisi doğrultusunda şekillendiğine değinmiş ve bu çerçeveye oluşan feminist eleştiri kuramına açıklık getirmiştir. Feminist eleştiri kuramları; özellikle sosyal bilimlerin insanı temsil ettiği iddia edilen sonuçlarının, kadınların deneyimlerini ne kadar yansıttığını sorgular. Feminist kurama göre sosyal bilimlerin “insan” kategorisi, erkeği temsil eder, çerçevede erkek merkezli bakış açısını inceler (Moran, 1972).

Edebiyat kuramcısı ve eleştirmen Berna Moran'ın çalışmasında açıkladığı feminist eleştiri kuramı bağlamında incelendiğinde Melisa Kesmez'in *Bazen Bahar* adlı yapıtında "Beyaz Kelebekler", "Bir Bahçeyi Beklemek", "Telefon Kulübesi", "Yarım Kalan" ve "Kurtarma Gemisi" öykülerinde toplumun farklı kesiminden kadın temsillerine yer verildiği görülmektedir. Bu kadın temsilleri; toplumsal cinsiyet rollerinde kadının kimliği, aile ilişkileri ve annelik rolü, bağımsızlık ve özgürlük arayışı, cinsel obje temsili, alışagelmışliğe bağlı kadın ve zayıf kadın olarak ele alınmaktadır. Bu temsillerle toplumdan uzak tutulan, ev gibi kısıtlı ve kapalı mekânlarda olan kadınların olaylara karşı pasif kalışları ve sosyal hayatın bir parçası olan, düzene karşı çıkan kadınların olaylar karşısında harekete geçebilmesi şeklinde iki ayrım olduğu görülmektedir. Eyleme geçebilen kadınlar toplumda; sosyal hayata karışabilmiş toplumda belli bir yere sahip olan ve bir erkeğe bağlı olmayan bir yere yerleşebilmiştir. Bunun yanı sıra pasif tutum sergileyen kadınlar, bazen toplumun belirlediği kalıplardan kaynaklanan ve kadını mecbur bırakan koşullardan dolayı eylemsiz kalmış ve hayatta eyleyemeyen konumuna yerleşmiştir. Bu mecbur bırakılma hali; aile düzenini korumak, ilişkinin bağlarını koparacak gücü bulamamak, duygu durumlarını kontrol edememek ve toplumun kadından beklediği şekilde davranma zorunluluğundan kaynaklanmaktadır.

Bunun yanı sıra ele alınan öykülerde farklı mekânlarda ve farklı sosyoekonomik yapılarda kadınlar ele alınmıştır. Bu da mekân ve ekonomik durum fark etmeksizin, toplumun her kesiminde durumlar karşısında eyleme geçebilen ve eyleme geçemeyen kadın temsillerinin olduğunu göstermektedir. Bu tezin yazılma amacı *Bazen Bahar* yapıtının ana sorunsallarından biri olan kadın temsillerinin hangi yazınsal araçlarla okuyucuya aktarıldığını incelemektir. Araştırma sorusunun, toplumsal kalıplara karşı eyleme geçebilen ve eyleme geçemeyen kadınların seçilen öykülerde nasıl işlendiği bu tezde iki ana başlığa ayrılarak analiz edilecektir. Toplumsal kalıplara karşı eyleme geçebilen kadınlar bölümünde seçilen iki

öykü “Beyaz Kelebekler” ve “Bir Bahçeyi Beklemek”tir. Bu öykülerde ana figür olan kadınların alışagelmiş düzene karşı çıkmaları farklı bakış açılarından, betimlemelerle ve sıfat kullanımlarıyla ele alınacaktır. Toplumsal kalıplara karşı eyleme geçemeyen kadınlar bölümünde ise seçilen üç öykü “Telefon Kulübesi”, “Yarım Kalan” ve “Kurtarma Gemisi”’dir. Bu öykülerde kadın karakterlerin istekleri dışında, bazı eylemlere mecbur bırakılma sonucu eylemsizlikleri kullanılan benzetmeler, betimlemeler, sıfatlar ve duygu durumlarının aktarımıyla incelenecektir.

II. TOPLUMSAL KALIPLARA KARŞI EYLEME GEÇEN KADIN

“Beyaz Kelebekler” öyküsünde, olay akışı kız çocuğunun bakış açısından okuyucuya aktarılmaktadır. Yalnızca bayramda bir araya gelen ailenin o gece bir araya gelmesi, anneannenin normalde o saatte uyuyor olması gereken kız çocuğunun üstüne titrememesi ve gece yatağında olmamasını sorgulamaması öykünün evreninde sıradanlığın dışında bir terslik olduğunu okuyucuya hissettirmektedir. Eyleme geçen kadın karakter olan anne figürü, alışlagelmiş olan rutinlerini ve evliliğini bozmak istemesiyle toplumun normlarına karşı çıkmaktadır. Çünkü yaşadığı toplumun kültürüne göre kadının evliliği bozması, boşanmak istemesi yani düzene başkaldırması beklenmedik, aykırı bir durumdur. Akrabaların “Allah korusun” ve “çocuğunuz var” gibi sözlerinin yalnızca kadına yöneltilmesi ve kadının sabretmesi, geriye çekilmesi gerektiğini savunmaları bu düzeni korumaya çalıştıklarını göstermektedir. Çünkü toplumun yalnızca kadına belirttiği bu kalıplarla yetişmiş diğer kadınlar, evli bir kadının evliliği bozmasıyla artık evin erkeğinin olmaması yani başında birinin olmamasını kabul etmemektedir. Bunun yanı sıra erkek evin ve ailenin yöneticisi, yani otorite figürü konumundadır. Kız çocuğunun “...annemin bir başkasının göz göze bile gelmeye dahi çekindiği babasını bir sabah mutfakta yakalayıp ‘Ben boşanıyorum.’ Demesiyle, yatağından taşan bir dere gibi, ailenin kadınlarının acı acı çaldığı telefonlar marifetiyle, bir gün içinde amcalara, dayılara, teyzelere kadar ulaşmıştı.” (Kesmez, s.39) cümlesinden de

evde otorite figürünün baba olduğu ve kadının kararlarının bütün aileyi etkilediği aktarılmaktadır. “ bir başkasının göz göze bile gelmeye dahi çekindiği” ifadesiyse baba figürünün toplum tarafından saygı gösterilen, mesafe duyulan, baskın bir karakter olduğunu göstermektedir. Eyleme geçen kadın karakterin evlendiği erkek yani baba figürü ise pasif bir karakterdir. Burada oluşan tezatlık sayesinde kadın karakterin baskınlığı ve eyleme geçebilme gücünün olduğu vurgulanmaktadır.

Bu kadın karakterin betimlenmesinde kullanılan “70 model Volkswagen karavanla dünyayı dolaşan hippilerin yanında yetişmiş, Beatles dinleyen, Oğuz Atay okuyan” (Kesmez, s. 41) sıfatları da onun toplumun normlarına uyan bir kadın olmadığını desteklemektedir. Çünkü bu kalıplara uyan kadınlar; “ev işleri yapan, tek kişisel lüksü bir kırmızı ruj ve göz kaleminden ibaret olan, öfkelerini pilavın dibini tutturarak ya da kocalarının düğmesi kopuk gömlekle işe yollayarak belli eden, çocuklarına bakmakla görevli” (Kesmez, s.41) kişilerdir. Öyküde “devrimci” ve “Şoför Nebahat” olarak tanımlanan kadın figürüyse bu düzene uymamak için kendi sözünü geçirebileceği, pasif bir adamla sevginin olmadığı bir evlilik yapmıştır. Evlilik; iki insanın birbirini sevmesi sonucu, gönül bağı kurarak ve belli kriterlere sahip olarak bir araya gelmenin yasal göstergesidir. Ancak bu öyküde evlilik; kadının toplumsal normlara uymamak, kimlik arayışına çözüm bulmak ve bu düzeni benimseyen aile evinden çıkmak için kullandığı bir kaçış anahtarıdır. Çünkü kadın bağımsızlığını ilan edebilecek, bekâr kalabilecek bir hakka sahip değildir. Kız çocuğunun anlatımında geriye dönüş tekniğini kullanarak “gizli gizli Akademi’nin yetenek sınavına girmiş, kazanmış... İstanbul’a okumaya gönderilmemiş.” (Kesmez, s.41) cümlesinden de kadının kendi yetenek ve ilgilerine göre yaşamasının nasıl baskılandığı “gizli gizli” ikilmesiyle aktarılmaktadır. Bu nedenle de kadın karakter bulunduğu atmosferden çıkabilmek için önüne çıkan ilk fırsatı değerlendirmiştir. Bu durumda kadının düşünceleri, kız çocuğunun gözlemleriyle okuyucuya aktarılmıştır. “Annemle babam aynı odada uyumalarının dışında, geceleri babamın yüklükten

ebeveyn yatağının kenarına indirilen yün döşekte uyuduğunu bir tek ben bilirim, pek baş başa kalmazlardı. Onları birbirine dokunurken hiç görmedim.” (Kesmez, s. 42) cümlesiyle, kız çocuğunun ebeveynlerinin davranışlarını normal karşılamaması okuyucuya gösterilmektedir. Hem eş hem baba olan bu erkek figürün, aralarında sevgi olmamasından dolayı anneye göstermediği ilgiyi ve sevgiyi kızına da göstermediği anlaşılmaktadır. Buna karşılık bu erkek figürünün ailedeki ve evdeki varlığının tek göstergesi olan çocuğuyla bile sağlıklı bir aile ilişkisinde olmadığı görülmektedir. Ailede “baba” figürü olarak görülen bu erkeğin evlilik ilişkisinde de ebeveynlik görevinde de “baba” yani otorite olması gerekirken pasifliğiyle ön plandadır. Erkek figürün bu kadar pasif ve sönük olarak karakterize edilmesi öyküde yer alan kadın figürün eylemeye geçebilen bir kadın olmasına olanak sağladığını göstermektedir. Dedenin değişimiyle “ dış kapının mandalı” olan bu figürle aile arasındaki tek iletişim çamaşırların yıkanması, ütülenmesi ve yemeğinin önüne konulmasıdır. Kadın figürü için evden çıkış anahtarı olan koca figürü, kadının ailesi içinde damat dışında birini temsil etmemektedir. Bu yüzden de toplumun ondan beklediği gibi “kocasına boyun eğmemiş”, eyleme geçerek kendi hayatını şekillendirmek için boşanma kararı almıştır.

Öyküde, kız çocuğunun duyduğu habere karşı tepki göstererek odaya girmesi de annesi gibi eyleme geçebilen biri olduğunu göstermektedir. Bu esnada açık camdan giren ve öyküye de adını veren “beyaz kelebekler” saflığı ve masumiyeti temsil etmektedir. Büyüklerin kapalı odalarda saatlerce uğultular, bağırımlar ve zaman zaman fısıltıyla konuştuğu boşanma konusunun; kız çocuğunun bölmesi ve bu masumiyeti de yazarın beyaz kelebeklerin odaya doluşmasıyla vermesi bu ailenin dönüşüm geçireceğine dair bir göndermedir. Kızın öykü boyunca anne-babasını sorgulaması sonucu “annesinin kızı” olduğuna ikna olması bir keleşbeği değil de bir karıncayı temsil edebileceklerini söylemesi bu kız çocuğu ve kadın karakterlerinin kesişimini yani benzerliğini göstermektedir. Kız çocuğunun “ Oturup bekleyecek halimiz yoktu.” (Kesmez, s. 46) cümlesi keleşbeklerin tırtıl oldukları dönemde

uzun süre kozada bekleyip kelebek olması, buna karşın karıncaların azimli çalışkan olması zıtlık oluşturmuştur. Bu sayede kadın karakter ve kız çocuğunun yaşamda bekleyen taraf değil düzene karşı çıkan, toplumsal normlara uymayan, eyleme geçen karakterler olduğu okuyucuya aktarılmıştır.

“Bir Bahçeyi Beklemek” öyküsünde iki kadının diyaloglarıyla olay örgüsü ve zaman akışı okura sunulmuştur. Birlikte yaşayan bu iki kadından birinin eyleme geçmesiyle bozulan düzenleri diyaloglar aracılığıyla okura aktarılmıştır. Öyküde yer alan Deniz karakteri hayatını “bir şeyler” olmasını bekleyerek değil, istekleri üzerine harekete geçerek, “şehir kafesine” kapatılmaya karşı çıkarak kurmaktadır. Bu sayede birilerine bağlı olmadan kendi başına yaşamaya başlamıştır. Deniz figürü burada eyleme geçen kadını sembolize etmektedir. Kalan kadın olan Ayşe’nin “köksüz” ve “ilk rüzgârda uçuvorecek” kadar bağlı hissetmediği bu ortamdan gitmek için bir harekete geçmemesine karşılık, giden kadın olan Deniz gittiği yerde yalnız olmasına karşıt “bir evrenin parçası” olduğuna emin olduğu bir yerdedir. Öyküde bu iki kadının eylemlerinin karşılaştırılarak ele alınması, iki farklı kişilikteki kadının eyleme geçse nasıl olacağı, geçmese nasıl olacağını okuyucuya aktarmaktadır. Bu sayede de birbirlerinin “gideni” ve “kalani” olarak bir bütün oluşturmuşlardır. Bu iki kadının duygu durumundaki tezatlık aslında insanın alışık olduğu yerde değil, ait olduğunu hissettiği yerde kök saldiğını kanıtlar. Aynı zamanda Ayşe’nin yaşamında sürekli bir bekleyişte olmasına karşın, Deniz’in arzu ettiklerine göre, cesaret ederek, doğayla bütün yaşaması da; beklemenin verdiği belirsizlikten kurtulmasına ve hayatı akışına bıraktığını göstermektedir. Bu sayede de bir koşula bağlı kalmadan, rahatlıkla eyleme geçtiği; toplumun kendisine çizdiği sınırlara uymayıp harekete geçebildiği okuyucuya aktarılmıştır. Bunun yanı sıra Deniz karakterinin eyleme geçmesi sonucu değişen duygu durumları ve hayatı; sıfatlar ve benzetmelerle okuyucuya aktarılmıştır. Kendini “tazecik bir ilkokul öğrencisi” olarak görmesi aslında eyleme geçmesi sonucu hayatında yeni bir başlangıç olduğunu ve bunun çocuksu bir heyecan

yarattığını ifade eder. Aynı zamanda “Bembeyaz defterlerim var.” (Kesmez, s.83) cümlesindeki bembeyaz sıfatının kullanıldığı defter sayfası da onun hayatında yeni kararlar alabileceği, en baştan başlaması mümkün olan bir durumda olduğunu betimler. “Hiçbir ağaç mükemmel değil diğerinden.” ifadesi de, eyleme geçmek için mükemmelliğe gerek duymadığı ve her eylemin sonucunun mükemmellik gerektirmediğini aktarmaktadır. Aynı zamanda, şehir hayatından doğa hayatına geçmesini “yılanın derisini bırakması” ve “kuş gibi hafifledim” gibi benzetmeler kullanarak aktarması, alıştığı durumdaysa harekete geçerek yeni bir hayata başlamasını simgelemektedir. Yılanın deri değiştirmesi eski ve sıkışmış derisinden kurtulup hayatına devam etmesini sembolize etmektedir. Bu benzetme, Deniz’in geçmişteki sıkıntılarından ve yüklerinden kurtulup yeni bir başlangıç yapmasını, dönüşümünü aktarmaktadır. Kuş gibi hafiflemekse kişinin özgürleşmesini ifade etmektedir. Bu sayede hem duygusal hem zihinsel olarak rahatlığı ve huzuru simgelemektedir. Hikâyede iki kadının eylemleri bir yandan da doğa ve şehir hayatının tezatlığını yansıtmaktadır. “Kalan”ın, hep alışageldiği şehir hayatına devam etmesine karşılık; giden, yeni bir başlangıç yapmış ve doğayla iç içe bir hayata başlamıştır. Şehirde yaşayan insanlar genelde toplumun büyük bir parçası oldukları için bir aidiyet hissedebilir ancak bu hızlı yaşam temposu insanı yalnızlaştırabilir. Ayşe’nin, Deniz’in gitmesiyle hislerini “İstanbul’un üvey anne kucağına bırakılmış” betimlemesiyle aktarması alışık olduğu bu mekânda aidiyet duygusunu kaybettiğini ve tam anlamıyla sahiplenemediğini gösterir. Bunun yanı sıra doğa yaşamı, sunduğu dengeyle ve özdeşleşmeyle daha derin ve duygusal bir bağ kurulmasını sağlar, bu sayede aidiyet duygusunu yoğunlaştırır. Mekan zıtlığı üzerinden hareketli şehir yaşantısının Ayşe gibi kadınları hareketsizleştirdiği, eylemlerini elinden aldığını; doğanın ise kalıplardan sıyrılmışlığıyla eyleme geçmeyi kolaylaştırdığı Deniz figürü üzerinden yansıtılmıştır. Bir yandan da bu iki mekân karşılaştırmasıyla, iki kadının aidiyet duyguları aktarılmıştır. Kalan kadın, Ayşe’nin sürekli diken üstünde yaşaması, alışmış düzende yıllardır yaşamasına rağmen

kendini bir yere ait hissetmemesi, “bir şeylerin içinden akıp gidiyorum” cümlesiyle desteklenmiş, “akıp gitme” ifadesiyle kendisinin eyleme geçmediğini sadece sürüklendiğini anlatmaktadır. Bir eve, eşyalara, iyi-kötü giden bir hayata sahip olmasına karşılık çevresindeki hiçbir şeye bağlı kalamaması, ait hissetmemesi bir tezatlık yaratmıştır. Bunun yanı sıra Deniz’in, bir kadının yanında yaşadığı, valizindeki eşyalar hariç bir şeye sahip olmadığı hayatında, “Ama en çok bir şeylerin sahibi değil parçası olduğumdan dolayı bir şaşkınlık” ifadesiyle aslında eşyalara sahip olarak değil; yaşadığı duruma, zamana ait olarak bir şeylere sahip olunacağını göstermektedir. Eşyanın çokluğu da Ayşe figürünün ayağını bağlayan eyleme geçmesini engelleyen yük olarak yansıtılırken az eşyaya sahip Deniz figürünün hareket alanının genişliği, eyleme geçmedeki özgürlüğü ifade etmektedir.

Yazarın bu öyküde karakterizasyon sırasında tercih ettiği isimler de bu iki kadının eylemleriyle ilişkilidir. Eyleme geçen kadının isminin Deniz olması, sınırların ötesine geçebilen, doğayla arasında güçlü bir bağ bulunan, özgürlüğü temsil edeceğine bir göndermedir.

III. TOPLUMSAL KALIPLARA KARŞI EYLEME GEÇEMEYEN KADIN

“Telefon Kulübesi” öyküsünde eşini kaybetmesi sonucu olumsuz duygulara kapılan ve hayata karşı eyleme geçemeyen, geçmişe takılı kalan bir kadın ele alınmıştır. Kadının duygu durumu hem çevresel faktörler hem de içsel faktörlerle harmanlanıp verilmiştir öyküde. Anlatıda “telefon kulübesi” kadının içsel çatışmalarının başladığı, yalnız kaldığı ve geçmişini sorguladığı bir yeri simgelemektedir. Kadının kısa süreli dış dünyadan kaçtığı, izole olduğu bu yer, aslında geçmişiyile iletişim kurmaya çalıştığı ve bu sayede geleceğin belirsizliğini çözmeye çalıştığı bir döngüyü temsil etmektedir. Normalde telefon kulübeleri iletişim kurmayı sağlayan bir araçtır. Kadın içsel çatışmalarında konuştuğu şu anda yaşamadığı bilinen bir kişiyle telefon kulübesi aracılığıyla iletişim kurmaya çalışmaktadır. Aslında telefonu açamayacağını bilmesine rağmen bu çaba, kadının iletişimsizliği ve duygusal

boşluğuyla bağlantılıdır. Öyküde yer verilen arkadaşlarına bile içinde bulunduğu durumu anlatamayan kadın “Söz dinlediler, soru sormadılar, çünkü arkadaşlar soru sormazlar” (Kesmez, s.20) cümlesindeki sözcük seçimleriyle verilmiştir. Bunun yanı sıra telefon kulübesinin “devlet grisi” renginde olması aslında tek ton olan ve geçmişe dair taşıdığı izlerin gözükmediğini aktarmaktadır. Bu da verilen kadın karakterle kaybetmeden önce eşiyle geçirdiği zamanların geçmişin unutulduğu yahut izlerinin kalmadığına dair bir göndermedir. Buna karşılık öykünün sonunda kadın figürünün bu “devlet grisi” boyanın üstüne eskiden de olduğu gibi “Zaman asla ölmez. Çember yuvarlak değildir.”(Kesmez, s.34) cümlesini yazması geçmişin unutulmasına karşılık gösterdiği bir tepkidir.

Ele alınan öyküde kadın karakter geçmişiyle çatışma içerisinde. Yaşanan olayları geçmişteki rutinlerini tekrarlayarak düzeltebileceğini düşünmektedir. Telefon kulübesindeki yazı gibi hayatını çemberselliğe bağlayarak eski rutinlerini tekrar etmeye çalışıyor olması fakat telefon kulübesindeki yazıda da söylendiği gibi çemberin yuvarlak olmaması eski yaşamına geri dönemeyeceğine bir göndermedir. Bu yüzden de eşiyle her zaman konuştuğu telefon kulübesinde arama yapmaya çalışması, eskiden yaşadığı sokaklarda yürümesi, eşinin kazağını giydiği zamanları düşlemesi, onla yaşadığı evi tekrar kiralaması aslında eski yaşamına geri dönmeye çalışmasının işlevsiz bir çabasıdır. Her ne kadar hayat akışı içinde birtakım eylemlerde, girişimlerde bulunuyor gibi görünse de odak figür olan kadın sonuç vermeyecek eylemleri bir döngüsellikte yaparak kısır bir eylem düzeninin içine girmiştir. “Naiflik de olsa bir iz aradım galiba.”(Kesmez, s. 28) cümlesi de bu düşüncüyü kanıtlar niteliktedir. Kadın, eşini kaybetmesiyle aslında hayatındaki önemli bağlardan birini kaybetmiş olur. Varlığının sebebini eşine bağlayan bu kadın, kaybıyla beraber yaşamını kıyametten önce ve kıyametten sonra olarak ikiye ayırmıştır. Kıyamet sadece bir son değil, belirsizlik ve korkuyu da simgeler. Hayatının dengesi bozulan kadın bu yüzden eşini kaybetmesini kıyamet gibi görmektedir. “Evlilik marifetiyle çiftlere layık görülen eşlik sıfatından çok, bir

ayakkabının eşi gibi eşlikti kastettiğim.”(Kesmez, s.29) cümlesi de aslında, kadının eşini bir partner olarak değil, beraber bir beden olarak, yaşamak için ve işe yaramak için ihtiyaç duyduğu bir parçası olarak gördüğünün kanıtıdır. Bu yüzden de o parçanın yitip gitmesiyle kadın hayata karşı eyleme geçemeyen, aynı şeyleri karşılık alamayacağını bilerek tekrar tekrar yapan, pasif bir figür olmuştur. Hayatına kaldığı yerden devam edememiş ve kendi düşünceleriyle savaşamamıştır. “Bir şeyim yok, iyiyim ben” söylemleriyle de aslında içinde bulunduğu durumu kabullenmeyip düzeltmeye yönelik tedavileri de reddetmiş iyileşmeye karşı da eyleme geçmeyerek pasif rolde kalmıştır.

“Yarım Kalan” öyküsünde tek gecelik bir ilişki olacağı bilinmesine rağmen karşı tarafın kalması için eyleme geçemeyen bir kadın figür ele alınmaktadır. Kadının içinde bulunduğu duygu durumu iç monologlar ve kadın figürün gözlemleri aracılığıyla okura aktarılmıştır. Karşı tarafın eylemlerini gözlemlemesi “sırt çantasından bir şeyler arıyordu”, “ayağa fırladın birden” cümleleriyle verilmiştir. Karşı tarafın öykü boyunca yavaş adımlarla hareketlerine yer verilmesi bir nevi bu kısa süreli zamanı uzatma amacı gütmektedir. Verilen iç monologlarda kadının “sabahın acelesi yoktu” ve “gidecek” gibi cümleler kullanması da bu kısa süreli zamanın farkında olmasına karşıt bir tepki göstermediğini, gidişini engellemek için eyleme geçmediğini ve bu gidişi benimsediğini ifade eder. Kadın, karşı tarafın gitmesi veya kalmasıyla ilgili bir belirsizlik içindedir. Duygu durumundaki iniş çıkışlar, onun kimlik arayışını ve içinde bulunduğu belirsizliğe karşı duyduğu korkuyu da yansıtmaktadır. Bu korku neticesinde de bir eyleme geçmemektedir ve hayatının akışını adamın eylemlerine göre şekillendirilmesine izin vermektedir. Kadının içinde bulunduğu inişli çıkışlı duygu durumlarına örnek olarak, zaman zaman karşı tarafın gideceğini benimseyen, olacağa çare olmadığını gösteren bir tutum içindeyken, anlık hal değişimiyle kalması için nedenler bulma eğilimine girdiği davranışları ele alınabilir. Buna örnek olarak, kadının “Ne olacaksa olsun.”(Kesmez, s.48) cümlesi içinde bulunduğu durumda duygu yoğunluğunun

yansımasıdır. Bu şekilde yaşamındaki ilişkilerde sıkışmış bir durumda olan, yalnız ve kaybetme korkusu olan bu kadın hayatındaki çözümleyemediği meselelerin çıkmazındadır. Ele alınan öyküde, “sabahın acelesi yoktu”, “ne olacaksa olsun” gibi söz öbeklerinin kullanılması da kadının içinde bulunduğu duruma karşı teslimiyetini ve eylemsizliğini gösterir. Aynı zamanda karşı tarafla geçirmiş olduğu geceyi “enkaz” olarak gören kadın, duygusal olarak yalnızlık içindedir ve karşı tarafın yanında kalmayacağını biliyor olması bu birliktelikten sonra yalnızlığının devam edeceğini göstermektedir. Enkaz, kayıplar ya da hayal kırıklıkları sonucu geriye kalan çöküşü ve dağılmış ruh halini simgeler. Bu öyküde kadının içsel çöküşü, yalnızlığı ve kimlik bunalımı onu eyleme geçmekten alıkoymuştur. Bu karşı gelememeyi anlatmak için kurduğu “ölüme bile karşı gelemediğini iyi biliyordun”(Kesmez, s.48) cümlesiyle aslında bu ayrılığı ölümle eş değer tuttuğunu belirtmiş olur. Karşı tarafa “kal” veya “öl” demenin aynı olduğunu düşünen kadın, karşı tarafın gitmesiyle oluşacak kaybının derinliğini ve etkisini vurgulamak amacıyla ölüm metaforunu kullanmıştır. Ölümün gitme kavramıyla bağdaştırılması, ilişkinin sona ermesi ve kişinin artık ulaşılabilir olmadığı durumunu anlatmak için kullanılmıştır.

Öykünün başlığı da olan “yarım kalan” sözü aslında bu ikililerin içinde bulunduğu ilişkiyi betimlemektedir. Kadının ünlü eserlere “Van Gogh’un Yıldızlı Gece’si”, “Michelangelo’nun David’i” gibi örnek vererek, karşı tarafın kokusunun da bu şekilde somutlaştırılmasının önemini; tamamlanamayan, yarım kalan bu durumla vurgulamıştır. Çünkü aynı bu eserlerin yapılışı gibi bu ikilinin arasındaki ilişki de yarım kalmıştır. Bu yarım kalmışlığı engellemek içinse odak figür olan kadın karakter herhangi bir eyleme geçmemiştir. Aynı zamanda hikâyenin fiziksel olarak da kısalığı okurun da odak figür olan kadın gibi yarım kalmışlığı hissetmesine yol açmaktadır.

“Kurtarma Gemisi” öyküsünde ele alınan kadın karakter içsel bir mücadele içindedir. Bu mücadele toplumsal normların ve cinsiyet rollerinin kadınarettiği sorumluluklardan

kaynaklıdır. Kadın, toplumda belli bir yaşta evlenip erkeğe çocuk doğurması gereken bir obje olarak görülmektedir. “Yaşlanıyordum”, “Kırkıktan sonra doğurmanın neye benzeyeceğini bile düşünmüştüm” (Kesmez, s.63) cümleleriyle kadının bu normlara uymadığı için duyduğu korkuyu aktarmaktadır. Ele alınan bu kadın figür, evli bir erkekle olan beraberliğinden ve davranışlarının kendi iradesi dışında gelişmesinden kaynaklı; korku, kimlik arayışı, öfke ve hayal kırıklığı içindedir. “Terk edilmek konusundaki ısrarım göz dolduruyordu.” ve “ Masada bir özür telaffuz edilmişti. Allah kahretsin ki bana aitti.” (Kesmez, s.62) cümleleri kadının yaşadığı öfkeyi ve korkuyu göstermektedir. Çünkü karşı tarafın suçlu olduğu bir durumda kadın özür dilemiştir. Eşini aldatan tarafın karşı taraf olmasına rağmen kadının özür dilemesi, karşısındaki kişiyi kaybetme korkusundan kaynaklıdır. Aynı zamanda kadın karakter toplumun ondan beklediği şekilde davranmaya çalışmaktadır. Çünkü yaşadığı toplum eşini aldatan bir erkeği değil, öteki kadını suçlu görmektedir. Bu yüzden de kadın bir anlamda eylemsizlik içinde sıkışmış, eşini terk edip gidememiştir.

Ancak bu eylemsizlik; kararsızlık veya tembellikten kaynaklı değil, daha çok toplumsal baskılara karşı bir tür direncin simgesidir. Bu yüzden de kadın duygularına, arzularına göre değil, kendisinden beklenen toplumsal normlara göre yaşamaktadır. Aynı zamanda bu eylemsizlik kimlik arayışının da göstergesidir. Çünkü kadın, kim olduğunu ve bu ilişkiye nasıl devam etmesi gerektiğini sorgulayan bir noktadadır. “Çekseydim ya pimi. Belki mucize olurdu.”(Kesmez, s.60) ifadesi de içinde bulunduğu belirsizliği ve ilişkinin seyrini değiştirecek o eylemi yapıp yapmayacağını göstermektedir. “pimi çekmek” ifadesiyle eyleme geçmenin bomba patlatmakla eş değer olduğu bir algıya sahiptir. Aslında “harekete geçme” potansiyeli olan bu kadın, toplum korkusundan ve içsel çatışmasından dolayı eylemsiz kalmayı tercih etmiştir. Çünkü toplum eyleme geçen tarafın erkek olması gerektiğini düşündürmektedir. Buna örnek olarak “Giderdim de, gidemezdim. Kadın olmak sıklıkla frene asılmayı gerektiriyordu çünkü.” (Kesmez, s. 65) cümlesi kadın olmanın getirdiği toplumsal

sınırlamaları ve psikolojik baskıları açıkça vurgulamaktadır. “Frene basmak” söz grubu ise yalnızca engellenmişlik duygusunu değil, toplumsal ve kültürel kontrolü de simgelemektedir. Aynı zamanda bu kontrol içsel kabulü ve pasifleşmeyi de simgeler. Kadın hareketlerini kendi iradesiyle değil, dış bir otoritenin yönlendirmelerine göre durdurmak, “frenlemek” durumunda bırakılmıştır.

Öyküde erkeği tanımlamak için kullanılan sözcük seçimleri ve betimlemeler de kadının eyleme geçememesinin nedenlerini aktarmaktadır. “Balta girmemiş bir ormanda yürüyüp de sakın bir suyun kenarına varmışım gibi.”(Kesmez, s.69) cümlesiyle karşı taraf, belirsizlik arayışının sona erdiğini gösteren bir metafor kullanmıştır. El değmemiş, bir ormanda yürümek, kişinin bütün ihtimallerin mümkün olduğu, çözüme ulaşmamış bir durumda olduğunu belirtir. Buna karşılık “sakın su kenarına varmak”, bir sonuca ulaşmayı simgelemektedir. Karşı tarafın kadını bu şekilde betimlemesi, kadının içinde bulunduğu korku ve belirsizliğe karşı tezat bir anlam taşımaktadır. Karşı tarafın bir nevi sorunlarına çözüm olan kadın, erkeğin de onun içsel çatışmalarına çözüm olacağını düşündüğünden bir eyleme geçememektedir. “...iyice kamburlaşmış sırtlardan biri olmuştu. Yanağımı yaslayıp uyuduğum kadife sırt.”(Kesmez, s.75) cümlesinde de karşı tarafa olan duygularının tezatlığı verilmiştir. Kadının “kadife” olarak tanımladığı sırt ona güven veren ve huzur bulduğu yeri simgelemektedir. Çünkü kadın, içinde bulunduğu ve toplumun normlarına uymayan bu duruma rağmen karşısındaki insana güvenmektedir. Aynı zamanda “kadife sırt” metaforu geçici bir rahatlama ve anlık güveni de sembolize etmektedir. Bu da adamın kadını geçici süreli huzura erdireceğine dair bir göndermedir. Buna karşılık “kamburlaşmış” ifadesi sağlıksız bir şekilde bozulmuşluğu simgelemektedir. Duygusal yoğunluğu yüksek olan ve bunun ağırlığını taşıyan insanlar için de kullanılır. Aslında, insan dışarıdan huzurlu ve güvenli görünen şeylere tutunarak içsel çatışmalarına son vereceğini düşünmektedir fakat içindeki kamburluklar, bu kurtuluşun geçici olduğunu gösterir. Bu sayede kadife sırt ve kambur sırt

arasındaki denge, kadının içsel çatışmalarının çözümü olarak, bir erkeği kurtarıcı olarak görmesi ve eyleme geçememesinin sebebi olmaktadır.

Hikâyenin isminin “ Kurtarma Gemisi” olması da kadının içsel çatışmalarından, toplumsal baskılardan kurtulmak, çözüm bulmak için erkeği bir araç olarak görmesine karşılık bu kaçışın geçici olduğunu simgelemektedir.

IV. SONUÇ

Yazar Melisa Kesmez, *Bazen Bahar* adlı yapıtında farklı öykülerle; kadın karakterlerin temsilinde kullanılan benzetmeler, betimlemeler, sıfatlar ve duygu durumları aktarımlarına odaklanmıştır. Bu tezin araştırma sorusu olan “ *Melisa Kesmez’in Bazen Bahar eserinde farklı kadın temsillerin oluşturmada yazınsal araçların işlevi nedir?*” tezde farklı öyküler içerisinde ele alınan kadın karakterlerin toplumsal kalıplara ve çeşitli durumlara karşı eyleme geçebilen ve geçemeyen kadınlar olarak ikiye ayrılmış bir odakla yanıtlanmıştır. Eyleme geçebilen kadınların, alışlagelmiş düzene karşı çıkmaları ve eyleme geçemeyen kadınların mecbur bırakılışları farklı bakış açılarıyla ve yazınsal araçlarla okuyucuya aktarılmıştır. Seçilen kadın karakterlerin toplumun farklı kesimlerinden, mekânlarından ve sosyoekonomik durumlarından olması da kurulan ilişkinin gerçek hayatla arasında köprü olmuştur. Oluşturulan bu ilişki toplumun, her kesimden kadına dayattığı kuralların günlük hayatta yaşanabilir olduğunu okuyucuya aktarmıştır. Aynı zamanda eyleme geçebilen kadınların iki öyküde incelenmesi ve eyleme geçemeyen kadınların üç öyküde incelenmesi de günlük hayatla ilişkilidir. Gerçek hayatta da eyleme geçemeyen kadınların sayısı geçebilenlere oranla daha fazladır.

Yazarın ele alınan öykülerinde, feminist kuram bağlamında farklı kadın temsilleri incelenmiştir. Bu sayede “Beyaz Kelebekler” ve “Bir Bahçeyi Beklemek” öykülerinde toplumsal kalıplara karşı eyleme geçebilen kadın figürlerinin temsillerinde; kendi

bağımsızlıklarını koruyabilen, kendi kimliğini bulmuş ve toplumsal olarak güçlü konumda yer alan karakterlere yer verilmiştir. Bu sayede bu iki öyküde ele alınan kadın temsilleri kendi hayatını şekillendirme gücüne sahip ve toplumun onlara belirttiği kalıplara karşı eyleme geçebilmektedir. Buna karşılık “Telefon Kulübesi”, “Yarım Kalan” ve “Kurtarma Gemisi” öykülerinde toplumsal kalıplara karşı eyleme geçemeyen kadın figürlerin temsillerinde; bir erkek figür ile beraber ele alınan, kimlik arayışında ve bazı durumlar neticesinde mecbur bırakılmış karakterler incelenmiştir. Bu mecbur bırakılma hali; toplumun kadına kurduğu baskıdan, sınırlayıcılığından ve onu belirli kalıplara sokma eğilimindedir. Bu kalıplara, kadın-erkek ve aile içi ilişkileri korumanın kadının sorumluluğu olması örnek verilebilir.

Bunun yanı sıra yazarın eserde temelde toplumun içine karışabilen kadın karakterleri ele alması; kadının toplumdaki yerine, cinsiyet rollerine ve toplumun kadına belirttiği kalıplara karşı çıkmayı göstermektedir. Bu bağlamda sadece odak figür olarak kadın karakterlerin tercih edilmesi ortaya bazı sınırlamalar çıkarmıştır. Seçilen hikâyelerde kadın karakterlerin betimlemeleri ve duygu durumlarına kapsamlı bir şekilde yer verilmesi, diğer karakterlerin incelenmesini sınırlamıştır. Bunun yanı sıra araştırma konusunun yalnızca “farklı kadın temsilleri” kavramına odaklanması hikâyelerdeki diğer konuların işlenmesine engel olmuştur. Bu eserin başka araştırmaları için daha detaylı bir araştırma sorusu kullanılarak, ele alınan sorunların daha kapsamlı olması ve karakter analizlerinin çok yönlü olması sağlanabilir.

Sonuç olarak, bu tezin yazılma amacı Melisa Kesmez’in *Bazen Bahar* adlı yapıtında toplumun farklı kesiminden ele alınan kadın karakterlerin temsillerinin oluşturulmasında kullandığı farklı yazınsal araçların işlevini incelemektir. Eserdeki kadın temsili oluşumu konusu “Beyaz Kelebekler”, “Bir Bahçeyi Beklemek”, “Telefon Kulübesi”, “Yarım Kalan” ve “Kurtarma Gemisi” öykülerindeki kadın karakterlerle ele alınmıştır.

KAYNAKÇA

- Avcı, M., & Gira, S. (2023). Aile içi karar mekanizmalarında kadının yeri üzerine nitel araştırma. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS)*, 13, 9–27.
- Moran, B. (2014). *Edebiyat kuramları ve eleştiri*. İletişim Yayınları.
- Kesmez, M. (2022). *Bazen bahar*. İletişim Yayınları.